

שטעונוין תנופה, דברי רבי אליעזר בן יעקב.

מאי טעמא דרבי אליעזר בן יעקב? [כיצד למד זאת] — גמר, למד בגזירה שוה, "יד יד" משלמים, הטעונים תנופה באימורים ובחזה ושוק.

כתיב הכא בביכורים "ולקח הכהן הטנא מידך", וכתיב התם בשלמים "ידיו תביאנה — את החלב על החזה — להניף אותו א-ב תנופה", מה כאן בביכורים כהן, אף להלן בשלמים כהן מניף.

ומה להלן בשלמים בעלים מניף, כדכתיב "המקריב את זבח שלמיו לה' יביא את קרבנו לה' מזבח שלמיו ... ידיו תביאנה ... להניף". אף כאן בביכורים בעלים מניף.

נלמדת מחטאת, (32) וקרן דרומית מזרחית לא היה לו יסוד, הילכך חייב להגישה לקרן הדרומית מערבית שיש בה יסוד [כי המנחה חייבת להיות קריבה בדרום, משום דכתיב בה נמי "אל פני המזבח" שהוא בדרום] וקרינן בקרן זו גם "לפני ה'" וגם "אל פני המזבח".

אבל, הכא בתנופת האשם ולוג השמן של מצורע, "לפני ה'" קרינא ביה, אפילו בצדו המזרחי של המזבח. (33)

שנינו במשנה: והביכורים — בדברי רבי אליעזר בן יעקב.

ומבארין: מאי רבי אליעזר בן יעקב — דתניא: "ולקח הכהן הטנא מידך, והניחו לפני מזבח ה' אלקיך", לימד על הביכורים

מערב, והרי מבואר בגמרא שאילו היה יסוד במזרח, היה אפשר לעשות ההגשה שם. והניחו בקושיא. עוד העיר בטהרת הקדש, למה הצרכו להגיש כנגד חודה של קרן, והרי בצד דרום סמוך למערב היה אמה אחת יסוד, ואם כן יעשה ההגשה שם, שהרי כל העזרה קרויה "לפני ה'".

ובאמת שהתוס' ביומא [מה בן הביאו בשם רבינו יצחק הבחור, ש"לפני ה'" הכונה היא רק לצד מזרח [או מערב], ולא לשאר רוחות העזרה, [ומשום כך גם בהגשה שהיא ודאי נעשית בפנים, אנו דורשים "לפני ה'", שיהיה לצד מזרח, ולא לשאר רוחות, ולכן אין לנו מקור לדרוש שיהיה לצד מערב בדוקא]. ונחלק בזה על שיטת התוס' כאן [שהיא שיטת ר"י כמבואר בתוס' יומא], שכל העזרה קרויה כן. ולפי שיטתו מובן למה ההגשה צריכה ליעשות בדוקא כנגד חודה של קרן דרומית מערבית, שרק באופן זה הוא נחשב "לפני ה'", הואיל ונעשה לצד מערב.

32. מבואר בגמרא שנאמר דין יסוד בהגשת המנחה, כלומר שיהיה נעשה כנגד היסוד. ויש לעיין האם משום כך יהיה צריך להגיש מחוט הסיקרא ולמטה בדוקא, שהרי למעלה מן החוט אינו חשוב כנגד היסוד, וכמו שביאר הגרי"ז [רי"ז הלוי לו ב] לענין מתן דם עולה שדינה ליתן למטה מהחוט, שהוא משום שצריך נתינה כנגד היסוד, וכשנותן למעלה אינו מתייחס כלל ליסוד. וצ"ע.

33. התוס' ביארו ש"לפני ה'" הנאמר בתנופה הכונה היא לכל העזרה, ובא לומר שלא יניף חוץ לעזרה, ולכן אין לנו מקור להצריך שיהיה לצד מערב בדוקא, אבל בעבודות שהוא דבר פשוט שהם נעשים בפנים, שם מתפרש "לפני ה'" — במערב, שהוא קרוב יותר לצד ההיכל, ומשום כך הוקשה להם, שהרי הגשה בודאי שצריכה ליעשות בעזרה, הואיל וצריכה מזבח, ואם כן היינו צריכים לדרוש "לפני ה'", לצד

כהן מניח ידו⁽³⁴⁾ תחת ידי בעלים — ומניף.⁽³⁵⁾

והוינן בה: ולימא נמי דבכורים טעונים תנופה כדברי רבי יהודה.⁽³⁶⁾

הא כיצד יתקיימו שני הלימודים, כאשר מצד אחד יש ללמוד בגזירה שוה שהכהן מניף, ומצד שני יש ללמוד מאותה גזירה שוה שהבעלים מניף?

חזה ושוק של שלמים, שלא היו בכלי, לכאורה לא שייך דבר זה.

והריטב"א בסוכה [מז] כתב שבאמת היו אוחזים הכהן והבעלים זה בצד זה. ומה שאמרו "תחת ידי בעלים", הכונה שהבעלים הוא העיקר, והכהן הוא רק כמסייע. ולכאורה ביאור דבריו הוא כשיטת רש"י הנ"ל, שעיקר התנופה הוא על ידי הבעלים.

35. נחלקו הרמב"ם והראב"ד [מחור"כ ד ב] בדין תנופת לוג שמן של מצורע ואשמו, שלהרמב"ם הכהן לבדו מניפם, ולא נאמר בהם תנופת בעלים כלל. והראב"ד סובר שגם בהם נאמר תנופת הבעלים, ואף על גב שאינו יכול ליכנס לעזרה, שהרי הוא מחוסר כיפורים, מכל מקום מכניס ידיו להניף, כשם שמכניס ידיו לסמיכה. וביאר שם הלחם משנה בדעת הרמב"ם, שמאחר ונאמר שם בפסוק שהתנופה נעשית "לפני ה'", [והמשמעות היא שפעולת ההנפה צריכה ליעשות "לפני ה'", כלומר שגם המניף יהיה שם], והרי למדנו לעיל שהכונה היא למזרח העזרה, ואם כן מאחר והמצורע אינו מותר ליכנס ולעמוד לגמרי בעזרה, משום כך אנו מפרשים שהתנופה נאמרה רק על הכהן בלבד, ולא על הבעלים. והראב"ד יפרש ש"לפני ה'" האמור שם הכונה היא לשער ניקנור, וכמו שמתפרש "לפני ה'" האמור שם בפרשה, לענין עמידת המצורע בשעת טהרתו.

36. בגמרא מכות [יח] מבואר שיש נפקא מינה בין רבי אליעזר ב"י לרבי יהודה לענין מצות הנחה בבכורים האם היא מעכבת, שלרבי

34. לפי פשוטו, הכונה היא ששניהם היו אוחזין מלמטה ומניפין. והקשו התוס' מדוע ידי הבעלים אינם נחשבים כחציצה בין הקרבן לידי הכהן, והרי לקמן [צד] למדנו שכאשר ישנם כמה שותפין בקרבן אחד, אזי אינם יכולין להניף כולן יחד, משום שידי האחד חוצצות בין הקרבן ובין ידי השני. ותירצו בשם רש"י שמאחר ועיקר התנופה היא בבעלים, משום כך לא איכפת לנו אם ישנה חציצה בתנופת הכהן. והתוס' בקידושין [לן] תירצו, שמאחר וכך הוא דין התורה שיהיו הבעלים והכהן מניפין יחד, משום כך אין זה חשוב חציצה. וביאר הגרי"ז בזה, שעיקר דין תנופה שנאמרה בכהן היא, שיהיה מניף את הקרבן בתוך ידי הבעלים, וכאילו שידי הבעלים הם כלי שרת שבו נמצא הקרבן, שבודאי אינו חוצץ. ובקהלות יעקב [קידושין] ביאר דברי התוס', שמאחר ושתי התנופות, כלומר תנופת הכהן והבעלים, הם נגרמים מחמת סיבה אחת המחייבת את שתיהן, משום כך אין זה נחשב כחציצה, [ששתיהן כתנופה אחת אריכתא], מה שאין כן בשותפין הנ"ל, שכל אחד מתחייב בתנופה מכח מה שהוא בעלים על חלקו בקרבן, ואין לו שייכות עם חיובו של חברו, שהוא גם מתחייב מצד עצמו, משום כך הרי זה חציצה, [שהרי יש כאן בעצם שתי תנופות נפרדות].

אולם התוס' כאן הביאו מהמשנה בבכורים [ג], שהבעלים היו אוחזין מלמעלה בשפת הכלי, והכהן היה אוחז מלמטה בשולי הכלי, באופן שכל אחד מהם היה נוגע בשעת התנופה בלא שום חציצה. והאחרונים העירו שכל זה שייך רק בבכורים, שהיו מונחין בתוך כלי, אבל בתנופת

והוינן בה: מאי קאמר? לכאורה יש סתירה בדברי תנא דמתניתין, דבתחילה נקט דאחר שלמי האנשים ואחד שלמי הנשים טעונים תנופה, ולבסוף נקט "ולא באחרים" שמשמעותו — אנשים ולא נשים!?

ומשנינן: אמר רב יהודה: הכי קאמר — אחד האנשים ואחד הנשים קרבנן טעון תנופה, ותנופה עצמה נעשית בישראל, באנשים, המניפים את קרבנם יחד עם הכהן, אבל לא בידי נשים, שהכהן לבדו מניף את קרבנן.

תנו רבנן: "בני ישראל" מניפין, לפי שנאמר בפרשת הנפת השלמים "דבר אל בני ישראל", ואין העובדי כוכבים מניפין.

וכמו כן ממעטינן: "בני ישראל" מניפין, ואין הנשים מניפות.

אמר רבי יוסי: מצינו שחלק הכתוב בין קרבן ישראל לקרבן עובדי כוכבים וקרבן נשים בסמיכה, שרק קרבן אנשים ישראלים חייב בסמיכה ולא קרבן עובדי כוכבים וקרבן נשים, יכול נחלוק גם בין קרבן אנשים ישראלים לבין קרבנות עובד כוכבים ונשים בדין תנופה, שרק קרבן אנשים יהיה בו דין

דתניא: רבי יהודה אומר: נאמר בסיומה של פרשת ביכורים "והנחתו [לטנא עם הביכורים] לפני ה' אלהיך" הנחה זו — תנופה היא. אתה אומר "זו — תנופה", או אינו אלא "הנחה", כפשוטו של מקרא? כשהוא אומר בתחילת הפרשה "והניחו" הרי "הנחה" אמור, הא מה אני מקיים "והנחתו" שבסוף הפרשה — זו תנופה.⁽³⁷⁾

ומשנינן: אמר רבא: הא דנקט תנא דמתניתין דבכורים טעונים תנופה כדברי רבי אליעזר בן יעקב ולא קאמר כדברי רבי יהודה, הואיל ופתח בו הכתוב תחילה, שדרשתו של רבי אליעזר בן יעקב לתנופה בכיכורים נלמדת מרישא דקרא, דכתיב "ולקח הכהן הטנא מידך". ואילו רבי יהודה יליף מסיפא דקרא, מדכתיב "והנחתו".

רב נחמן בר יצחק אומר: הא דנקט תנא דמתניתין כדברי רבי אליעזר בן יעקב, הואיל ורב גבריה, שהוא חכם ביותר, דקיימא לן דמשנתו של רבי אליעזר בן יעקב היא "קב ונקי".

שנינו במשנה: ואימורי שלמי יחיד וחזה ושוק שלהן, אחד האנשים ואחד הנשים, בישראל ולא באחרים.

ואם כן היה התנא צריך להזכיר כאן גם את דברי רבי יהודה.

37. התוס' במכות [יח] הקשו, שלרבי יהודה אין מקור להצריך כהן בתנופת ביכורים, שהרי הפסוק "והנחתו", שממנו דורש ר"י דין תנופה בכיכורים, נאמר רק על הבעלים, ולא נזכר שם כהן כלל, ובאמת שהגרא"א בשנות אליהו [ביכורים ג ו] גורס להיפך בדברי רבי יהודה,

אחיעזר בן יעקב היא מעכבת, משום ששנה עליה הכתוב פעמיים, "והניחו" — והנחתו". ואילו לרבי יהודה, מאחר ש"והנחתו" הכונה לתנופה, ממילא לא מצינו ששנה הכתוב על הנחה, ואם כן אינו מעכב. ולפי זה מבאר האור שמח [ביכורים ד א] את קושיית הגמרא כאן, שמאחר ובמשנה במכות [ז א] משמע שרק מצות הקריאה בכיכורים מעכבת, ולא ההנחה. נמצא אם כן שסתם משנה סוברת כרבי יהודה,

תנופה ולא בקרבנות עובד כוכבים ונשים, שהרי הלימוד בסמיכה ובתנופה הוא מאותו לימוד, דבשניהם כתיב "בני ישראל", וכמו דממעטינן מ"בני ישראל" האמור בסמיכה שלא יהיה נוהג כלל דין סמיכה בקרבנות עכו"ם ונשים, כן נמעט מ"בני ישראל" האמור בתנופה דלא ינהג בהם דין תנופה כלל?

לא נחלוק הכי! כי מה לי חלק בסמיכה [דהיינו, יש טעם להא דחילק הכתוב בדין סמיכה בין קרבן אנשים לבין קרבנות עכו"ם האשה, שאינו נוהג בהם כלל] לפי **שהסמיכה היא בבעלים** עצמן דממעט קרא גם כן **בכהנים**.⁽³⁸⁾

הבין שאין שייך לומר בקרבן נשים שיהיה רק את תנופת הכהן, שהרי זה כמו חצי עבודה, ומשום כך פירש שהכהן נעשה שליח בעבור האשה והעכו"ם, ואם כן מתקיימים כאן באמת שתי התנופות, של הכהן ושל הבעלים על ידי שליח, ומה שאמרה הגמרא "שהתנופה בכהנים" הכונה היא, שלולא זאת היינו אומרים שתנופה היא שייכת מצד עצם מצותה רק בבעלים, ואם כן לא שייך בה שליחות, אבל מאחר שמצינו תנופה בכהן, [והרי תנופת הכהן ותנופת הבעלים עינים אחד כמו שנת'], אם כן כבר נוכחנו לראות שאין התנופה שייכת רק לבעלים עצמם, וממילא כבר שייך לומר שיועיל בזה שליחות, שיניף אחר עבור הבעלים. ובאשר לקושיות הראשונות, כתב **בטהרת הקדש** שכאן הכהן הוא שליח דרחמנא, כלומר שהמקום עשאו שליח להניף עבור העכו"ם והאשה, ואין הם ממנים אותו להיות מניף בעבורם.

וכתב **המקדש דוד** [יח ב] שלשיטת רש"י הנ"ל יהיו שני כהנים מניפין יחד, שכהן אחד מניף כדי לקיים מצות תנופת הכהן, והשני מניף בתורת שליח של האשה והעכו"ם. והוכיח כן

באופן ש"והנחתו" מדבר על מצות הנחה, ותנופה נלמד מ"והניחור", עי"ש, ולפי גירסתו מיושבת גם קושית התוס', שהרי "והניחור" מדבר על הכהן.

38. רש"י מפרש שהאשה והעכו"ם עושין את הכהן שליח להניף עבורם. ותמהו האחרונים בדבריו כמה תמיהות: א', הרי אין שליחות לעכו"ם. ב', הרי כל דבר שהמשלח אינו יכול לעשות בעצמו, אינו יכול גם למנות אחרים שליח עליו. ג', למה הוצרך רש"י לפרש כן, ולא פירש בפשיטות, שאמנם הבעלים אינם מניפין, מאחר שאשה אינה כשירה להניף, אבל מכל מקום עדיין תנופת הכהן נוהגת בקרבן זה. ויש להוסיף ולהעיר לכאורה, שמלשון הגמרא "שהתנופה בכהנים" משמע שהחילוק הוא מצד זה שנאמר תנופה בכהן, [מה שאין כן בסמיכה שהיא רק בבעלים], ולא מצד שיש אפשרות לעשות שליח בתנופה. אולם כנראה שרש"י סובר שתנופת הכהן והבעלים אינם שתי תנופות נפרדות וחלוקות שנודמנו לפונדק אחד, אלא שתיהן חשובות כתנופה אחת ממש, ומשום כך

אם כן מה תלמוד לומר בדין תנופה בני ישראל, לאחר שגם קרבן עכו"ם ואשה

טעון תנופה? לומר לך, רק "בני ישראל" מניפין, ואין העובדי כוכבים מניפין. (39) וכן

ממה שהביאו התוס' בסוטה [יט] בשם הירושלמי, לענין מנחת סוטה, שכאשר האשה היא גידמת ואינה יכולה להניף, אזי שני כהנים מניפין יחד, כדי לקיים שתי התנופות. וכתב המקדש דוד, שלכאורה צריך ביאור, למה לא יוכל כהן אחד לקיים את דין שתי התנופות על ידי תנופתו, ולמה צריך לזה דוקא שניים? וביאר, שאופן וצורת התנופה נאמר שיהיה על ידי שנים יחד בדוקא. אולם היה אפשר לבאר באופן נוסף, שמאחר והכהן מניף כדי לקיים את דין התנופה שנאמרה עליו, ממילא אינו יכול להיות נעשה שליח על אותה פעולה עצמה, להיות נחשב שהוא עושה אותה גם עבור אחר, שהרי הוא עושה אותה עבור עצמו ולא בעבור חברו [ענין בית הלוי [א י] כעין סברא זו לענין שליחות במצות מילה]. ויש נפקא מינה רבתי בין שני ביאורים אלו, שהמנחת חינוך [קמא] כתב שכהן המקריב שלמים אינו צריך לכהן אחר שיניף עמו, אלא הוא מניף לבדו ומקיים בזה דין תנופת הכהן ותנופת הבעלים. ולפי סברת המקדש דוד הנ"ל אין הדין כן לכאורה, שהרי אופן וצורת התנופה היא על ידי שנים בדוקא, אולם לפי הביאור השני הנ"ל, ודאי צדקן דברי המנחת חינוך, שרק לענין שליחות שייך לומר שצריך שנים, מכח הסברא הנ"ל, אבל כשאינו מניף בתורת שליח, לא איכפת לנו שיהיה נעשה על ידי אחד בלבד. [עוד דן שם המקדש דוד, מדוע צריך דוקא שני כהנים, ולמה לא יניפו כהן וישראל].

והשפת אמת כתב שלולא דברי רש"י היינו אומרים שבאמת אין מועיל כלל שליחות בתנופה, ואינו דומה למה שמצאנו לקמן [סב] שבקרבן שותפין אחד מניף עבור כולם, ששם מאחר והם שותפין, אנו אומרים שאחד יכול

להניף בשם כולם, אבל אין אפשרות לשלוח אחר שאינו מבעלי הקרבן שיניף עבור הבעלים. וכן דן המנחת חינוך [קמא] בעיקר הדבר אם מועיל שליחות בתנופה. אולם יש להעיר לכאורה מדברי התוס' בסוטה הנ"ל, שמבואר בדבריהם שמועיל שליחות בזה, וצ"ע.

39. התוס' כתבו שלפי גירסא זו נמצא שגם קרבן עכו"ם טעון תנופת כהן. והתוס' הביאו בשם הקונטרס גירסא אחרת, שבאמת רק קרבן נשים טעון תנופת כהן, ולא קרבן עכו"ם. והתוס' טרחו למצוא טעם לחלק בזה. והשיטה מקובצת [ב] ביאר הטעם, מאחר ואין העכו"ם בעלים על בשר הקרבן שלו, נמצא שאין כאן בעלים להניף, מה שאין כן באשה שהאכילה שייכת לה. וביאור דבריו, שהוא סובר כשיטת רש"י הנ"ל, שלא שייך תנופה לחצאין, ובקרבן אשה שהיא בעלים על הקרבן, אם כן נאמר תנופת בעלים בקרבן זה, והיא עושה שליח להניף, ומתקיימים תנופת הכהן והבעלים, אבל בקרבן עכו"ם שאין כאן בעלים על אכילת הבשר, אם כן לא שייך בזה תנופת בעלים, ומאחר שאין תנופה לחצאין, אין בו תנופה כלל. ומבואר מדבריו, שעיקר הגדרת הבעלים לדין תנופה הוא תלוי בזכות האכילה, ואינו תלוי בשם המתכפר שבקרבן. והיה מקום לדון באופן שאחד מקדיש קרבן כדי שיתכפר בו חברו, מיהו הנקרא בעלים לענין תנופה, המקדיש או המתכפר. ומדברי התוס' כאן [סוף ד"ה בישראל] נראה שהמתכפר קרוי בעלים. אולם לפי דברי השיטה מקובצת הנ"ל, יהיה ספק זה תלוי בהנידון שדנו האחרונים לענין אכילת הבשר, האם הוא של המקדיש או המתכפר, עיין אבי עזרי [תמורה א ד] מה שכתב בשם הגר"ח

לומר לך, רק "בני ישראל" מניפין, (40) ואין הנשים מניפות. (41)

תניא אידך: כתיב בפרשת תנופה של שלמים "בני ישראל", אין לי אלא בני ישראל. גרים ועבדים משוחררין, מנין שגם הם מניפים?

תלמוד לומר "המקריב" — כל דהוא!

אתה אומר שהבעלים הנקרא "מקריב" הוא המניף, או אינו "המקריב" אלא כהן, שהוא המקריב את החלב, והוא יניף, ולא הבעלים!?

תשובתך: כשהוא אומר "המקריב את זבח שלמיו — ידיו תביאנה ... להניף", הרי

בעלים אמור שהוא מניף, הא כיצד יתקיימו שני המקראות, כשמצד אחד למדנו שהבעלים מניף כדכתיב "ידיו תביאנה" ומצד שני משמע שהכהן המקריב את החלב הוא המניף?

כהן מניח ידיו תחת ידי הבעלים — ומניף.

א-בז

כיצד עושה את התנופה?

מניח את האימורין על פיסת היד, וחזה ושוק מונחין עליהן. (42)

ובכל מקום שיש גם לחם — הלחם מונח מלמעלה.

והגרי"ז זצ"ל.

40. כתב האור שמח [ביכורים ד א], שגם בתנופת ביכורים אין האשה כשירה. וביאר שם, שלר"א בן יעקב שעיקר דין תנופה בביכורים נלמד משלמים, ודאי הדין כן, שהרי בשלמים מיעטנו אשה מתנופה, ואפילו לרבי יהודה שנלמד תנופה מ"והנחתו" הנאמר בביכורים, מכל מקום אנו לומדים לענין זה משלמים, ועיי"ש שהוכיח כן מכח קושית הגמרא לעיל, "וליא נמי כדברי רבי יהודה", שאם לרבי יהודה אשה כשירה לתנופת ביכורים, אם כן ודאי לא שייך לומר במשנה "כדברי רבי יהודה", שהרי במשנה מבואר שאשה אינה כשירה לכל התנופות שזכרו בה.

עוד מבואר במשנה בקידושין [לו], שמנחת סוטה וקרבת נזיר הם יוצאים מן הכלל, שבהם האשה גם מניפה, וכמו שנדרש שם מפסוקים.

41. התוס' בקידושין שם הקשו, למה צריך לימוד על כך, והרי התנופה אינה אלא ביום, ואם כן הרי היא מצות עשה שהזמן גרמא שאין

הנשים חייבות בה. ותירצו שבלא פסוק זה, היינו לומדים כל התנופות מתנופת סוטה שנאמרה באשה. והקרן אורה כתב ליישב, שהכלל במצות עשה שהז"ג הוא, שמצוה שחיובה נגרם מחמת הזמן, הרי היא פטורה ממנו, אבל בתנופה אין היום גורם לחיובה, אלא שעבודת התנופה אינה כשירה אלא ביום, ומשום כך אשה גם היתה שייכת בה, לולא המיעוט ד"בני ישראל". [ויש להעיר לכאורה, ממה שציצית נחשבת מצוה שהז"ג, אף על גב אין היום גורם החיוב, אלא שכסות של יום מחויבת בציצית, עיין תוס' ברכות יד ב].

42. הרמב"ם [מעה"ק ט ח] כתב שעל פיסת היד היו מונחין רק החלבים, ומעליהם היו חזה ושוק, ומלמעלה היו הכליות ויותרת הכבד [שגם הן היו נקטרין]. וכתבו האחרונים שמקור דבריו הוא מתורת כהנים [צו טז ג]. והראב"ד בפירושו לתו"כ כתב שמלשון הברייתא שהביאה הגמרא כאן, לא משמע כן, [כונתו, שאימורין כולל כל מה שעולה לגבוה]. והוסיף עוד שגם מצד הסברא היינו צריכים שלא לחלק בין